

doi.org/10.29295/2311-7257-2021-104-2-127-132

УДК 72.01

Шило О.В., Дзюбенко П.О., Пянида Ю.Б., Селищева І.І.*Харківський національний університет будівництва та архітектури**(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: alexandershilo55@gmail.com, padzubenko@ukr.net; pndura62@ukr.net, iraselischeva@ukr.net, orsid.org/0000-0002-8711-7521, orsid.org/0000-0001-6349-8537, orsid.org/0000-0003-2271-7945, orsid.org/0000-0002-3705-0373)***НЕОРЕНЕСАНС – КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ І РОЛЬ ДЕКОРА В АРХІТЕКТУРІ ХАРКОВА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ**

В статті проаналізовано декор в системі композиційних засобів архітектурних об'єктів кінця ХІХ – початку ХХ століть стилю неоренесансу на прикладі театру імені Т.Г. Шевченка «Березіль» та будівлі Держбанку в місті Харкові. За допомогою ретельного опису будівель виявлено роль декору в формуванні архітектурно-художнього образу споруди.

Ключові слова: архітектурний і скульптурний декор, архітектурно-художній образ, стиль еклектика, історизм, неоренесанс.

Вступ. В кінці ХІХ століття бурхливо йде розвиток будівельної техніки, з'являється залізобетон, нові металеві конструкції, нові технічні прийоми, що забезпечило майже необмежені можливості подолання будівельних проблем. Під впливом нових художніх поглядів змінюються смаки замовників, «догми» класицизму вже не є ідеалами краси. Народжується стиль, властивий епосі капіталізму, складний і суперечливий, як сама епоха – еклектика [1, с. 65]. До цих пір немає єдиної думки вчених про те, чи є «Еклектика» архітектурним стилем і яка її чітка періодизація. Стиль, мовою якого стало злиття в єдиному творі різноманітних елементів, прийомів, стилів або довільний вибір стилістичного оформлення будівель, являє собою історичну декорацію, яка демонструє зв'язок часів. **Актуальність.** Одним із засобів такої історичної неоренесансної декорації є декор фасадів будівель в усьому його розмаїтті. Декор – це найважливіша складова архітектурно-художнього образу міста. Але, незважаючи на дослідження архітектури Харкова багатьма фахівцями історичної науки і архітектурної практики в наукових працях, історичних і архівних матеріалах, проблема декору практично не досліджена. **Мета дослідження.** В цієї ситуації важливо проаналізувати композиційні принципи роботи декору в системі композиційних засобів на прикладі об'єктів стилю неоренесанс, які є характерними для архітектури історичної частини міста кінця ХІХ – початку ХХ століть. В цей час склалися школи блискучих майстрів харківського зодчества, які працювали в рамках стилів еклектики (неокласицизм, неоренесанс, необароко, неоготика) і залишили в Харкові багату спадщину споруд еклектики, які на сьогоднішній день мало досліджені і описані [2, с. 61]. **Методи дослідження.** Грунтуються на натурних дослідженнях, проведенні порівняльного, композиційно-морфологічного, семантичного та мистецтвознавчого аналізу пластики архітектурних об'єктів і їх формоутворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою для даного дослідження послужили праці історико-архітектурного розвитку Харкова кінця ХІХ – початку ХХ століть, авторами яких є Ю.С. Асеев [1], О.Ю. Лейбфрейд [3, 4], Ю.Ю. Полякова [3, 4], І.М. Лаврентьев, Ю.М. Шкодовський [4], Л.Є. Розвадовський [5], Б.А. Бондаренко [6], О.О. Тиц, П.Ю. Шпара [7], І.А. Орленко [8], А.П. Мардер [9]. Автори розглядають історичні, архітектурні, містобудівні проблеми, історію окремих вулиць і будівель, об'ємно-просторові рішення, конструктивні і декоративні рішення фасадів, стилістику споруд. У методиці дослідження використані концептуальні положення теорій архітектурної композиції, які представлені працями Ігнасіо Араухо [10], В.Ф. Кринського, І.В. Ламцова, М.А. Туркуса [11], О.О. Тица [12, 13] і О.В. Воробйової [13].

Результати дослідження. В кінці ХІХ століття в Європі і на Україні був широко поширений один із проявів еклектики – напрямок неоренесансу і його стилізації. У фасадах будівель цього періоду еклектично поєднуються елементи мистецтва Північного

Відродження, готичні мотиви, форми французького Ренесансу і німецького бароко. Архітектура епохи Відродження на півночі Європи в XVI і початку XVII століть включала в себе багато компонентів названих стилів [14, т. VI]. Пластика фасадів копіювалася з прототипів епохи Відродження, іноді змішувалися кілька стильових напрямів цього періоду (римський, венеціанський, флорентійський) [15-17].

Неоренесанс був найбільш характерний для творчості харківських архітекторів старшого покоління, таких як Б.Г. Міхаловський, В.В. Величко, О.М. Бекетов. У цій праці розглядаються два зразки стилістичних напрямів неоренесансу – будівлі, зведені в формах флорентійського і французького неоренесансу.

Необхідно домовитися про наступні обставини. Творчість чудового харківського архітектора, академіка архітектури Олексія Миколайовича Бекетова залишила яскравий слід в архітектурі нашого міста. Величезна кількість його чудових творінь фактично становить ядро історичної забудови. Його багатогранний талант проявився в різних стилях архітектури періоду кінця XIX – першої чверті XX століть. При цьому О.М. Бекетов побудував архітектурні шедеври, як в стилі еkleктики, так і модерну.

Театр імені Т.Г. Шевченка «Березіль». Вул. Сумська, 9. Будівля драматичного театру знаходиться на одній осі з Театральною площею побудована в 1841 р. за проектом архітектора А.А. Тона в стилі класицизму. У 1893 р. реконструйована і перебудована архітектором Б.Г. Міхаловським, що надав будівлі риси французького ренесансу [4, с. 111, 112].

Композиція фасаду театру складається з п'яти частин: центральної частини, виділеної виступом і закріпленої двома ризалітами, що переходять закругленими кутами в прямокутну форму будівлі, поглибленим третім поверхом з фронтоном і віддаленими двома вежами з дахами зімкнутої форми, на вершинах яких вентиляційні отвори з маленькими пірамідальними дахами. У центральній частині фасаду три дверні прорізи. Композиція ризалітів будується по одній осі віконних прорізів. У першому поверсі – вікна прямокутної форми. Між першим і другим поверхами проходить тяга з міжповерховим карнизом, які членують фасад по горизонталі.

Великі вікна другого поверху полуциркульної форми, в архивольтах яких замкові камені декоровані рельєфним листом аканта. Стопи архивольта спираються на імпозиції пілястр. Віконні отвори фланковані тричетвертними колонами іонічного ордеру і втоплені в площину стіни фасаду. Капітелі колон декоровані волютами з іоніками, по шийці проходить подвійний валик. Тричетвертні колони з базою встановлені на п'єдестал зі стилобатом. Другий і третій поверхи членує по горизонталі широка розкріпована тяга з міжповерховим карнизом. Вінчають ризаліти невеликі фронтони трикутної форми, на вершині яких акротерії з античною людською голівкою. Тимпани фронтонів декоровані горельєфними картушами з гілками.

Будівля Держбанку. На вул. Сумській № 12 і на Театральній площі № 1 в 1897-1900 роках була зведена Контора Державного банку (нині будівля Держбанку), архітектором Р.П. Голенищевим за участю Ф.І. Шустера. Вона мала два з половиною поверхи, а в 1932 р. будівлю було надбудовано архітекторами О.Н. Бекетовим і В.Н. Готі, які зберегли загальний стиль флорентійського ренесансу в нині п'ятиповерховій будівлі Держбанку з житловим будинком. Головний фасад виходить на Театральну площу, лівий бічний на вул. Сумську, правий боковий фасадом на вул. Гоголя [4, с. 112].

Орнамент використовується мало – як і в архітектурі відродження, майстер-архітектор прагнув втілити монументальність, показовість, так і в XIX столітті часів історизму, так і в 40-ві роки XX століття архітектори втілювали ці ж якості створюючи художньо-архітектурний образ будівлі, яка виконує інші відповідні часу функції [18, с. 112]. Установа банку, немов особняк палацового типу – палаццо, з Італії, нагадує в якійсь мірі фортечні споруди романого-готичного часу [18, с. 113]. Планувальне рішення частково відтворює замкнутий колодязь ренесансу. Композиція будівлі асиметрична. Портал зміщений

вліво від головної осі. Кут по лівому флангу скошений. Головний фасад ділиться на дві основні частини: велику ліву, яка закріплена невеликими виступами ризалітів по кутах, а центр порталом і домінуючим аттиком; меншу праву частину, яка візуально підпорядкована лівому домінуючому крилу завдяки архітектурному декору і є менш цікавою в пластичному декоративному вирішенні, ніж основна частина будівлі. Декоративне рішення поверхні стіни 5-типоверхової правої частини головного фасаду і правого бокового фасаду, так само виражено різницею русту і більш простим обрамленням прямокутних прорізів. Тому ці частини фасадів будівлі не взяті для аналізу. Горизонтальна динаміка карнизних тяг створює відчуття стійкості, монументальності. Цокольний і 1-ий поверхи розділяють карнизні і міжповерхові тяги, 1-ий і 2-ий – карнизні тяги і широкий цокольний пояс, 2-ий, 3-ій, 4-ий поверхи – єдина смуга підвіконних тяг. Стримана пластика архітектурного декору збагачена більш активною пластикою portalу, в'їздів і центрального аттику, що вінчає. Тектоніка стін добре передається фактурою і розміром декоративного руста, архітектурного декору, що змінює висоти поверхів, чим формується архітектурно-художній образ стійкості і монолітності. На сьогодні виступ цоколю облицьований чорним гранітом з глянцевою поверхнею, що не виражає наростання напруги в нижній частині стіни і не працює на художню виразну трактовку тектоніки. Лише невеликий виступ цоколю натякає на масивність і важкість стінової конструкції, і чорний колір вносить відчуття деякої важкості, а також невеликі заглиблені віконця цокольного поверху близькі за формою до квадрату. Скошена підвіконна площина і укуси показують товщину стіни і говорять про її масивність. Цоколь піднімається на 1/3 частину прорізів. Вище простінки декоровані великим зі складним профілем ребер рустом. Великі і глибокі різко обмежені шви, грубий відкол поверхні зображують напруженість в каменях, передають відчуття величезної ваги стіни, яку підтримують потужні каміння. Цоколь переходить до рустованої стіни поверху через пояс з великого валу і широкої тяги. Над віконними прорізами по одному замковому каменю з гладкою поверхнею. Над карнизом стіна оперезана широким масивним поясом. На скошеній частині кута цоколь не має вікна.

Стіни 1-го поверху прорізані прямокутними вікнами і декоровані рустом меншого розміру з пухкою фактурою поверхні, менш різкими швами і простим профілем ребер. Підвіконні простінки декоровані вузькою гладкою плитою з витонченими підвіконними тягами, а надвіконні – двома клиноподібними каміннями і потужним замковим каменем, що виступає. Вище на одному рівні з карнизом фронтона проходять неширокі карнизні тяги 1-го поверху. Над напівциркульними склепіннями в'їздів ризалітів головного і лівого бокового фасадів простінки декоровані під клиновидні камені з гладким замковим, що переходить вузькими тягами в карниз, і декоративною маскою лева з вискаленою пащею і гривою у вигляді великого листа аканта внизу. Широкий гладкий цокольний пояс 2-го поверху по нижньому і верхньому краях обмежений витонченими тягами. Підвіконні простінки декоровані фільонками, в центрі кожної ліпна розетка-квітка. Стіни декоровані рустом з ще більш гладкою поверхнею і не глибокими швами, які добре читаються, що передає їх тектоніку. Кути ризалітів закріплені виступаючим рустом у вигляді зубців. Напівциркульні аркові прорізи 2-го поверху обрамлені тягами у вигляді перспективних наличників з включенням валика з ліпного лаврового листа з плодами, навхрест перев'язаних стрічками. Проріз скошеної кутової частини обрамлений подібно, але без лаврового валика. Полуциркульну частину обрамляють десять «накладних» клиновидних каменів із стрілчастим силуетом, які нюансно збільшуються до замкового каменя. Віконні рами виконані у вигляді подвійного вікна – біфорія, що імітує біфорій Відродження і романо-готичної архітектури. По два вікна над в'їздами ризалітів з аналогічним обрамленням і віконними рамами, близько розташовані. Простінок між ними у вигляді маленької гладкої пілястри і клини над нею, що з'єднуються в єдиний камінь, в цілому виглядають як справжній біфорій посиленний віконними рамами.

Відчуття стійкості, важкості і монолітності будівлі посилено тим, що практично половина поверхні стіни над вікнами 2-го поверху суцільна рустовка, яка через вузькі гладкі підвіконні карнизні тяги переходить на 3-ій поверх. Його напівциркульні прорізи з гладкою смугою стіни, що обрамляє, декоровані над аркою стрілчастою «короною» з десяти клиновидних каменів, яка трохи виступає, а камені збільшуються до замкового. Сам декоративний руст більш маленького розміру, розшитий вузькими витонченими швами і з більш гладкою поверхнею, що візуально сприймається легше, ніж руст нижніх поверхів. Віконні отвори кутових ризалітів обрамлені аналогічно вікнам-біфоріям 3-го поверху. По висоті поверх нижче і завершений витонченими карнизними тягами, які є одночасно підвіконними тягами 4-го поверху, і акцентованими з зубчиками по ризалітам.

Обрамлення віконних прямокутних прорізів 4-го поверху в окремих частинах фасаду ускладнені. Центральна частина лівого флангу головного фасаду виділена арочними поглибленими прорізами, які обрамлені гладкими простінками з виступаючою аркадою. По краях дві арки нижче центральних трьох і обрамлені здвоєними тричвертними гладкими колонками до центру, а по кутах гладкими пілястрою з півколоною. Центральне вікно обрамляють дві напівколони. Здвоєні елементи мають загальну плиту бази і капітелі в іонічному ордері з астрагалом. Арки декоровані рядом клиновидних каменів з невеликим виступом. Над аркадою декорована більш витонченим рустом стіна вінчається карнизом великого виносу з модільонами, який підтримує рустований аттик з розташованим раніше в центрі ліпним гербом СРСР. Нині ліпнина відсутня, але залишився лише картуш у вигляді гладкого щита з вузькою тягою, що обрамляє по периметру. Під карнизом стіну прикрашає напис рубленим шрифтом «Державний банк», який виступає барельєфом на тлі руста. По боках домінуючого центру висота решти будівлі нижче, а між ризалітами і центром частини фасаду поглиблені. Рустовані простінки між чотирма прямокутними отворами декоровані здвоєними гладкими невеликими іонічними полуколонками на базах. Шість їх пар підтримують широкий антаблемент: гладка смуга архітраву через дві вузькі тяги переходить в вертикальні модільони, які підтримують карниз малого виносу. Карниз вінчає балюстрада, поєднана п'ятьма стовпчиками і масивними перилами. До карнизу ризалітів додана вузька смуга іоніків, а замість балюстради суцільна рустована огорожа, з більш широкого русту, але з практично не помітними швами. Прорізи ризалітів обрамлені гладкою поверхнею стіни ширшої над ними і втоплені в стіну декоровану рустом з трохи шорсткою поверхнею.

Основним і найбільш виразним пластичним акцентом будівлі є портал головного фасаду, до якого ведуть п'ять сходинок. Три напівциркульні підняті арочні отвори глибоко посаджені в порталі, що нюансно виступає. Дві тричвертні колони і дві кутові пілястри спираються на другу сходинку «стилобату». Колони і пілястри можна віднести до тосканського ордеру, вони мають ентазис і шорстку фактуру. Колони і пілястри підтримують архітрав, який складається з двох фасцій, відокремлений пояском гладкий фриз з горизонтальною площиною, що опущена по нижніх кутах і обрамлена вузькими тягами, а по верхньому краю карнизом. Площина закінчується над колонами. Над фризом тяги переходять в модильйони, що підтримують винос карнизу, на який спираються чотири стовпчики з'єднані балюстрадою. Стовпчики над тягами поручнів вінчаються прикрашеною з трьох боків вершиною. Вони декоровані барельєфом стулки раковини-гребінця, що сидить в ніші. Балюсини у вигляді циліндрів з плитою підтримують потужні поручні з двох фасцій. Простінки, за декоративно-конструктивними елементами – колонами і пілястрами – до імпостів з трьох фасцій, вузьких тяг-поличок і прямого четвертного вала з плитою, облицьовані гранітом, що робить їх практично «невидимими». Читаються імпости з архівольтами, що спираються на них. На архівольтах високий «накладний» гладкий замковий камінь з вінчаючими тягами. Кути над архівольтами декоровані фільонками з ліпними вставками. Справа гілка лавру з плодами, зліва гілка дубу з жолудями.

Бічний фасад так само ділиться на п'ять частин. Правий кут закріплений ризалітом на одну вісь отвору, лівий фланг будується на два скомпоновані отвори. Центральну частину акцентує суцільна огорожа рустованого аттику зі щитом, аналогічним вище описаному. Одинадцять прямокутних прорізів 4-го поверху між ризалітами обрамлені поглибленими рустованими простінками і маленькими декоративними здвоєними пілястрами іонічного ордеру на базах. Між пілястрами вузька смуга стіни і простінки над вікнами не декоровані рустом. Іонічні пілястри підтримують антаблемент аналогічний головному фасаду, але тут розділяюча стрічка іоніків, а не вузьких тяг. Аттік і суцільні огорожі, що вінчають ризаліти, з'єднують балюстради ідентичні балюстрадам головного фасаду.

Метричні і спокійні ритмічні ряди композиції архітектурного декору з рідкісним вкрапленням ліпних виробів, пропорціонування, що засноване на похідних від квадрата і декоративного руста як модуля, строгість і суховатість самого декору створюють образ монументальності, непорушності, що виражає призначення установи [13, с.48]

Висновки. На основі вивченого матеріалу можна зробити наступні висновки: аналіз літературних, архівно-історичних, мистецтвознавчих і критичних джерел інформації про декор будівель кінця XIX – початку XX століть і докладний опис об'єктів надав можливість внести будівлю Держбанку і театру імені Т.Г. Шевченка «Березиль» в банк даних про декор екстер'єру стилю еклектики; функціональне призначення обох громадських будівель збереглося по сьогоднішній день; при їх добудові і реконструкції, крім об'ємно-просторового рішення функцію і архітектурно-художній образ будівель висловлює декор їх фасадів; усередині стилю можна виділити італійське і французьке стилістичні напрямки неоренесансу; більшість будівель в центрі міста побудовано у французькому неоренесансі; у пластиці фасаду будівлі драматичного театру активно застосовуються архітектурний декор, пілястри, тричвертні колони іонічного ордера, рослинні барельєфні і антропоморфні горельєфні композиції, барельєфи античних голів, площини стін оштукатурені і декоровані під руст з високим «пульсуючим» рельєфом; у будівлі Держбанку метричні і спокійні ритмічні ряди композиції стриманого архітектурного декору з рідкісним вкрапленням ліпних елементів, пропорціонуванням заснованим на похідних від квадрата і декоративного руста як модуля, строгістю і суховатістю самого декору створюють образ монументальності, непорушності, що виражає призначення установи; для фасадів характерні як симетрична, так і асиметрична побудова; вікна прямокутної, круглої і полуциркульної форм; в обох спорудах, безумовно, саме декор створює їх архітектурно-художні образи: монументальний – Держбанку і ошатної урочистості – драматичного театру; два різні напрямки неоренесансної стилістики будівель контрастуючи рішенням фасадів, сприймаються ще більш яскравіше як за формою, так і за кольоровим рішенням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асеев Ю.С. Стиль в архитектуре Украины. К.: Будівельник, 1989. 104 с.
2. Дзюбенко П.А. Декор в архитектуре Харькова: дис. канд. архитектуры: 18.00.01. Харьков, 2011. 198 с.
3. Лейбфрейд А.Ю., Полякова Ю.Ю. Харьков. от крепости до столицы: Заметки о старом городе. Харьков: Фолио, 2004. 335 с.
4. Шкодовский Ю.М., Лаврентьев И.Н., Лейбфрейд А.Ю., Полякова Ю.Ю. Харьков вчера, сегодня, завтра. Харьков: Фолио, 2004. 206 с.
5. Розвадовский Л.Е. Архитектор Владимир Николаевич Покровский (1864-1924). Ватерпас. Харьков, 1995. № 1. с. 42-45.
6. Бондаренко Б.А. Каменная летопись. История градостроительства и архитектура Харькова. (Путеводитель. Изд. 2-е.). Харків: Прапор, 1978. 75с.; 32 л. ил.

REFERENCES:

1. Aseev Yu.S. Styl v arkhytekture Ukrainy. K.: Budivelnik, 1989. – 104 s.
2. Dziubenko P.A. Dekor v arkhytekture Kharkova: dys. kand. arkhytektury: 18.00.01. Kh., 2011. 198 s.
3. Leibfreid A.Yu., Poliakova Yu.Yu. Kharkov. ot kreposty do stolytsy: Zametky o starom horode. Kharkov: Folyo, 2004. 335 s.
4. Shkodovskiy Yu.M., Lavrentev Y.N., Leibfreid A.Yu., Poliakova Yu.Yu. Kharkov vchera, sehodnia, zavtra. Kharkov: Folyo, 2004. 206 s.
5. Rozvadovskiy L.E. Arkhytektor Vladymyr Nikolaevych Pokrovskiy (1864-1924). Vaterpas. Kharkov, 1995. № 1. s. 42-45.
6. Bondarenko B.A. Kamennaia letopys. Ystoryia hradostroytelstva y arkhytektura Kharkova. (Putevodytel. Yzd. 2-e.). Kh.: Prapor, 1978. 75s.; 32 l. yl.

7. Тиц А.А., Шпара П.Е. Харьков: Архитектурно – исторический очерк. К.: Будівельник, 1983. 232с.
8. Орленко И.А. Туристу о Харькове = Kharkov. A tourist`s guidebook: Путеводитель. Харків: Прапор, 1986. 167 с.
9. Мардер А.П. та ін. Архитектура. Короткий словарь-довідник. К.: Будівельник, 1995. 334 с.
10. Араухо И. Архитектурная композиция. / Пер. с исп. М.Г. Бакланов, А. Михе. М.: Высш. школа, 1982. 208 с.
11. Кринский В.Ф., Ламцов И.В., Туркус М.А. Элементы архитектурной композиции. М. - Л., 1938. 170 с.
12. Тиц А.А. и др. Основы архитектурной композиции и проектирования. К.: Вища школа, 1976. 256 с.
13. Тиц А.А., Воробьева Е.В. Пластический язык архитектуры. М.: Стройиздат, 1986. 312 с.
14. Власов В.Г. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 10 т. Т.V: Л - М. - СПб.: Азбука – классика, 2004-2010.
15. Дзюбенко П.А. Декор как декорация. Науковий вісник будівництва. 2008. Вип.50. С.16-20.
16. Крейзер И.И. Зміна ролі декору в архітектурі на зламі XIX –XX-го століть. Науковий вісник будівництва. 2019. Т. 1. № 2(96). С. 7-80.
17. Давидич Т.Ф., Качемцева Л.В. Эklekтика в архитектуре. Харків: «Гуманитарный центр», 2016. 268 с.
18. Бартечев И.А., Батажкова В.Н. Очерки истории архитектурных стилей: Уч. пос. М.: Изобразительное искусство, 1983. 384 с.
7. Tyts A.A., Shpara P.E. Kharkov: Arkhytekturno – ystorycheskyi ocherk. K.: Budivelnyk, 1983. 232s.
8. Orlenko Y.A. Turystu o Kharkove = Kharkov. A tourist`s guidebook: Putevodytel. Kh.: Prapor, 1986. 167 s.
9. Marder A.P. ta in. Arkhitektura. Korotkyi slovnyk – dovidnyk. K.: Budivelnyk, 1995. 334 s.
10. Araukho Y. Arkhytekturnaia kompozytsyia. / Per. s ysp. M.H. Baklanov, A. Mykhe. M.: Vysssh. Shkola, 1982. 208 s.
11. Krynskyi V.F., Lamtsov Y.V., Turkus M.A. Elementy arkhytekturnoi kompozytsyy. M.-L., 1938. 170 s.
12. Tyts A.A. y dr. Osnovy arkhytekturnoi kompozytsyy y proektyrovanyia. K.: Vyscha shkola, 1976. 256 s.
13. Tyts A.A., Vorob`eva E.V. Plastycheskyi yazyk arkhytektury. M.: Stroiyzdat, 1986. 312 s.
14. Vlasov V.H. Novyi entsyklopedycheskyi slovar yzobrazytelnoho yskusstva: v 10 t. T.V: L.-M.-SPb.: Azbuka – klassyka, 2004-2010.
15. Dziubenko P.A. Dekor kak dekoratsyia. Naukovyi visnyk budivnytstva. 2008. Vyp. 50. S.16-20.
16. Kreizer I.I. Zmina roli dekoru v arkhitekturi na zلامي XIX-XX-ho stolit. Naukovyi visnyk budivnytstva. 2019. T. 1. № 2(96). S. 7-80.
17. Davydych T.F., Zh Kachemtseva L.V. Эklektyka v arkhytekture. Kh.: «Humanytarnyi tsentr», 2016. 268 s.
18. Bartenev Y.A., Batazhkova V.N. Ocherky ystoriy arkhytekturnykh stylei: Uch. Pos. M.: Yzobrazytelnoe yskusstvo, 1983. 384 s.

Shylo O., Dziubenko P., Pianyda Y., Selyshcheva I. NEO-RENAISSANCE – COMPOSITIONAL FEATURES AND THE ROLE OF DECOR IN THE ARCHITECTURE OF KHARKIV IN THE END XIX – BEGINNING XX CENTURIES. The article analyzes the decor in the system of compositional means of architectural objects of the end XIX – beginning XX centuries of the Neo-Renaissance style on the example of the theater named after T.G. Shevchenko «Berezil» and the building of the State Bank in Kharkov. With the help of a careful description of the buildings, the role of the decor in the formation of the architectural and artistic image of the building was revealed.

Key words: an architectural and sculptural decor, architecturally-artistic image, style eclecticism, a historicism, neo-renaissance.

doi.org/10.29295/2311-7257-2021-104-2-133-139

УДК 72.01

Сопов Д.В., Проценко О.М.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: dcopov1993@gmail.com; orcid.org/0000-0002-1067-6835, orcid.org/0000-0002-8591-4324)

ПАРАМЕТРИЗМ ЯК КОНСТРУКТИВНИЙ СПОСІБ СТВОРЕННЯ ПРИРОДНО-АДАПТИВНИХ ФОРМ В АРХІТЕКТУРІ

У статті розглядається комплексне рішення по створенню сучасних екопоселень шляхом використання сучасних методів проектування в середовищі адаптивної архітектури. Наведено біоміметичні принципи заповнення в адаптивної архітектури, які базуються на розгляді трьох рівнів природних об'єктів (організм, поведінка, екосистема) і застосуванні п'яти типів (форма, конструкція, матеріал, процес, функція). Розглянуто проблему створення екодоброзичливого архітектурного середовища за допомогою параметричних методів проектування.

Ключові слова: екопоселення, біоміметика, адаптивна архітектура, екосистема, параметризм.

Вступ. Швидкий розвиток технологій в сучасному світі невідворотно призводить до зміни навколишнього середовища. Здебільшого ці зміни носять негативний характер і порушують екологічну рівновагу системи «людина - довкілля». Зсув екологічної рівноваги викликає відповідну реакцію природи, яка виявляється у вигляді різного виду катаклізмів: шторми, виверження вулканів, цунамі тощо. Подібні природні процеси носять все більш планетарний характер і викликають серйозні побоювання вже не тільки у езотериків і членів релігійних сект. Давно звучать заклики організації Грінпіс звернути серйозну увагу на реальні наслідки збитку, що завдається екології планети, при споживчому відношенні людини до природних ресурсів, які в більшості своїй не є «невичерпними» і «поновлюваними» [1]. Кліматичні колізії свідчать про те, що природою уже запущені якісь деструктивні процеси, природа яких поки не піддається поясненню і має катастрофічний характер. Велику тривогу викликає зростаюча частота, руйнівна сила і, головне, фактична неможливість довгострокового прогнозу щодо їх виникнення і запобігання.

Центральна і східна частина України на сьогоднішній момент поки знаходяться в ілюзорній безпеці, але більшу тривогу викликає вже зараз стан стратегічних водних артерій держави, критичне забруднення малих річок, що живлять їх (водних ресурсів), безперервний процес горіння і тління торф'яних родовищ і широкомасштабні лісові пожежі. Смог, що навис над столицею держави, світова пандемія невивченою вірусу COVID-19, загроза активізації сейсмічно небезпечних зон, які географічно наближені до України, вимагають вже не просто констатації факту погіршення екології звичного для нас місця існування, а дуже серйозного і відповідального ставлення до даного питання, оскільки мова йде про виживання людської раси як такої на нашій планеті в рамках звичних і необхідних умов існування.

Високі темпи урбанізації, гіпертрофоване розростання міст і глобальна технізація порушують гармонію між природним і штучним середовищем існування. У табл. 1 наведені значення комплексного індексу забруднення атмосферного повітря, який характеризує ступінь екологічної забрудненості міст в Україні.

В табл. 1 наведено дані щодо першого півріччя 2020 р. Показники України за 2020 рік погіршилися: в 2019 році наша країна займала 60 місце, а в 2020 році - 43-є; серед країн Європи в торішньому звіті Україна була 13-й, а тепер 8-й, а Київ серед світових столиць був на 49 місці, а тепер на 39 рядку по забрудненню повітря [2].

Все це свідчить про необхідність прийняття невідкладних мір щодо поліпшення екологічної ситуації в нашій країні.

Адаптувавшись в штучному міському середовищі, людина не тільки пішла від природних об'єктів, а й відбулася трансформація її сприйняття самої природи як місця відпочинку, а не місця існування.